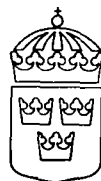

REGERINGENS SKRIVELSE

1989/90: 53

med bedömning av den ekonomiska
utvecklingen under 1989, 1990 och 1991

Skr.
1989/90: 53

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokollet den 9 november 1989 samt överlämnar en i utdraget angiven promemoria med bedömning av den ekonomiska utvecklingen under 1989, 1990 och 1991.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Kjell-Olof Feldt

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 november 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Hjelm-Wallen, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström, Lööv, Persson
Föredragande: statsrådet Feldt

Skrivelse till riksdagen med bedömning av den ekonomiska utvecklingen under 1989, 1990 och 1991

Konjunkturinstitutet har tidigare i höst offentliggjort sin årliga höstrapport. Regeringen har tidigare idag beslutat att föreslå riksdagen en reformering av skattesystemet med början 1990. Mot denna bakgrund har en promemoria utarbetats inom finansdepartementet med en bedömning av den internationella och svenska ekonomiska utvecklingen under 1989, 1990 och 1991. Denna bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga.

Jag delar den bedömning av den ekonomiska utvecklingen som har kommit till uttryck i finansdepartementets promemoria.

Jag hemställer att regeringen överlämnar promemorian till riksdagen och bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag nu anfört.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hans hemställan.

Förord

Föreliggande promemoria har utarbetats inom finansdepartementet. Den innehåller en bedömning av den internationella och den svenska ekonomins utveckling t. o. m. 1991. Beskrivningen av utvecklingen under 1989 och 1990 bygger i tillämpliga delar på konjunkturinstitutets höstrapport. Bedömningarna av utvecklingen under 1991, vilka har en mer översiktlig karaktär, har gjorts inom finansdepartementet. Beräkningarna baseras på regeringens proposition om inkomstskatten för 1990 och på de riktlinjer för en fortsatt skattereform 1991 som lagts fast i överläggningar mellan regeringen och övriga riksdagspartier. Ansvarig för promemorian är statssekreteraren Gunnar Lund. Arbetet har letts av departementsrådet Anders Palmér och avslutades den 9 november 1989.

Aktivitetsnivån är fortfarande hög i den svenska ekonomin. Kapaciteten är fullt utnyttjad i många företag och bristen på arbetskraft är påtaglig. På grund av den låga produktivitetsökningen stannar tillväxten av BNP på 2% i år. För nästa år förutses en dämpning till knappt 1 1/2%, bl. a. beroende på en långsammare ökningstakt för bruttoinvesteringar och ett lägre bidrag från lagren. Bytesbalansen försämras ytterligare. Löner och priser stiger snabbare än i omvärlden. Arbetslösheten förblir låg. År 1991 tillförs hushållen extra köpkraft om skattereformen genomförs i linje med lämnade förslag. BNP väntas då stiga något mer än under 1990.

Den internationella konjunkturen är stark, framför allt i det kontinentala Västeuropa. I Förenta staterna har aktiviteten dämpats något, men tillväxten är ändå högre än väntat och en recession verkar avlägsen. För hela OECD-området beräknas BNP öka med cirka 3 1/2% 1989 och med knappt 3% både 1990 och 1991. Inflationstakten når sin topp i år och avtar sedan långsamt. Till grund för beräkningarna ligger antaganden om oförändrade växelkurser och ett i stort sett stabilt realt oljepris under prognosperioden.

Timplönerna stiger relativt snabbt i Sverige. Det strama arbetsmarknadsläget för med sig en hög löneglidning. Totalt för ekonomin beräknas timplönerna öka med ungefär 9% i år. Till detta skall läggas lönebikostnader på 0,5%. För nästa år ligger avtalen på den privata arbetsmarknaden på en lägre nivå än 1989. En fortsatt hög efterfrågan på arbetskraft driver dock på löneglidningen. Sammantaget beräknas timplöneökningen bli ca 7%. Kalkylen för 1991 baseras på två olika alternativ för löneökningarna, 4% respektive 7%. Prisstegringen väntas bli drygt 6 1/2% under loppet av 1989 och ca 7 1/2% under loppet av 1990. Finansieringen av skattesänkningen slår igenom i kalkylen med ca 2 1/2% för både 1990 och 1991.

Hushållens reala disponibla inkomster ökar relativt mycket i år, med nästan 3 1/2%. Efter en något mer dämpad utveckling 1990 blir talen ånyo rätt höga 1991, beroende på effekterna av den föreslagna skattereformen. Samtidigt väntas sparkvoten gradvis stiga. Dels ger det tillfälliga sparandet viss effekt i år och nästa år, dels lär hushållen gradvis anpassa sig till ett system med lägre avdragsmöjligheter för skuldräntor. Därigenom begränsas också den privata konsumtionens ökningstakt, men expansionen blir ändå relativt stark 1991, särskilt i alternativet med höga löner. Det bör framhållas att bedömningen av sparkvoten är behäftad med stor osäkerhet.

Den offentliga sektorns konsumtion väntas växa i en måttlig takt under prognosperioden. Det är framför allt inom den kommunala verksamheten som en ökning inträffar. Den statliga konsumtionen hålls uppe av inköp från försvaret, speciellt i år.

Investeringarna utgör ett av de mest expansiva inslagen i den svenska ekonomin för närvarande. Det är framför allt inom industrin och nyproduktionen av bostäder som aktiviteten är hög. Utvecklingen går dock gradvis in i ett lugnare skede. För bostadbyggandet förväntas en nedgång.

Den höga världsmarknadstillväxten främjar exporten, som dock begränsas av att svenska företag förlorar marknadsandelar. Nästa år väntas en

dämpning inträffa av exporttillväxten, medan en något starkare internationell draghjälp bör leda till en marginellt högre exportökning 1991, åtminstone i alternativet med lägre lönekostnadsstegringar. Importen beräknas samtliga år stiga snabbare än exporten, vilket innebär att utrikeshandeln ger ett negativt bidrag till tillväxten. Ett fortsatt relativt gynnsamt bytesförhållande (terms of trade) väntas leda till ett betydande överskott i handelsbalansen. På grund av den gradvis allt sämre tjänste- och transfereringsbalansen ökar dock hela tiden underskottet i bytesbalansen.

Arbetsmarknadsläget är mycket stramt och arbetslösheten stannar i år på 1,4%. Antalet sysselsatta stiger med drygt 65 000 personer. För de kommande åren väntas arbetslösheten förbli låg. Fortfarande kommer det att råda brist på folk inom många branscher och regioner.

Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas uppgå till nästan 45 miljarder kr. 1989, motsvarande drygt 3 1/2 % av BNP. Överskottet bedöms växa något nästa år, men för 1991 förutses en försvagning av de offentliga finanserna främst till följd av skattereformen. Kalkylen är känslig för vilka löncantaganden man gör. Höga löneökningar leder på kort sikt till ökade skatteinkomster. På lång sikt dämpas däremot tillväxten i ekonomin, vilket också för med sig sämre offentliga finanser.

Tabell 1 Försörjningsbalans

	Miljarder kr.	Procentuell volymförändring				
		1988	1989	1990	Alt. 1 1991	Alt. 2 1991
BNP	1 111,9	2,5	2,0	1,3	1,6	1,5
Import	344,0	5,0	5,7	3,8	4,3	4,5
Tillgång	1 455,9	3,1	3,0	2,0	2,3	2,3
Privat konsumtion	588,0	2,6	1,2	1,3	2,5	3,0
Offentlig konsumtion	292,4	1,3	1,6	1,4	1,1	1,1
Stat	82,2	0,4	2,0	1,2	0,0	0,0
Kommuner	210,2	1,7	1,5	1,5	1,5	1,5
Bruttoinveste- ringar	214,9	5,4	6,9	2,4	1,0	0,5
Lagerinveste- ringar ¹	0,6	0,4	0,3	0	0,1	0
Export	360,0	3,0	3,8	2,9	3,5	3,1
Användning	1 455,9	3,1	3,0	2,0	2,3	2,3
Inhemsk efterfrågan	1 095,9	3,2	2,7	1,6	1,9	2,0
Nettoexport ¹	16,0	-0,7	-0,7	-0,4	-0,4	-0,6

¹ Förändring i procent av föregående års BNP

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet

2 Internationell utveckling

Högkonjunkturen i industriländerna fortsätter med betydande styrka. Detta gäller särskilt de kontinentaleuropeiska länderna och Japan. I USA och framför allt i Storbritannien har dock tillväxttakten avtagit. Näringsli-

vets investeringar är emellertid fortsatt starka i alla de stora industriländerna. Tillväxten i OECD-länderna sammantagna beräknas i år uppgå till cirka 3 1/2%.

Aktiviteten i industriländerna väntas förbli hög under resten av 1989. I förhållande till 1988 har dock expansionstakten avtagit, och det något lugnare tempot väntas fortsätta 1990 och 1991. BNP-tillväxten i OECD-området väntas likväl uppgå till närmare 3% per år, och ökningen av världshandeln till det dubbla.

Flera indikatorer pekar på en något lägre produktionstillväxt i USA de närmaste två åren. Bl. a. ökar industriproduktionen inte längre lika snabbt och orderingången till industrin har avtagit. Tillväxten i den privata konsumtionen väntas dämpas ytterligare något, främst som en följd av en långsammare ökning av sysselsättning och köpkraft.

Effekterna på utrikeshandeln av den dollardepreciering som ägde rum mellan mars 1985 och årsskiftet 1987/88 har nu i allt väsentligt ebbat ut. Under försommaren steg dessutom dollarn kraftigt vilket talar för en långsammare exporttillväxt framöver.

Den åtstramning av penningpolitiken som skedde från april 1988 till april 1989 verkar dämpande på – den fortfarande höga – investeringstakten i näringslivet. Förväntningar om en långsammare efterfrågetillväxt förstärker utvecklingen. Det fortsatt höga kapacitetsutnyttjandet samt räntenedgången sedan i våras har dock motsatt effekt. Sammantaget förutspås tillväxten de närmaste två åren ligga i intervallet 2 till 2 1/2%.

Investeringarna och den privata konsumtionen fortsätter att driva tillväxten i den *japanska* ekonomin. Jämfört med i fjol har dock den privata konsumtionen dämpats, framför allt beroende på att den konsumtions-skatt som infördes i april i år, har reducerat köpkraften. Under 1990 och 1991 väntas tillväxten av den privata konsumtionen åter öka.

Företagens investeringar, stimulerade av ett högt kapacitetsutnyttjande och god lönsamhet, väntas även under 1990 vara den främsta drivkraften i tillväxten. En viss dämpning av investeringstakten är dock sannolik de närmaste två åren. Tillväxten i Japan förutspås bli ca 4% 1990 och 1991.

Den starka internationella investeringskonjunkturen gynnar tillväxten i de kontinentaleuropeiska länderna. Näringslivet i Europa investerar inför "1992" och industrin exporterar kapitalvaror till resten av världen.

Särskilt i den *västtyska* ekonomin har utvecklingen varit stark. Den höga dollarkursen i förhållande till D-marken hittills i år bidrar också till att exporten fortsätter att öka i snabb takt. Finanspolitiken väntas ge en expansiv effekt nästa år, då det tredje steget i den pågående skattereformen genomförs. Det innebär en skattesänkning motsvarande nästan 1% av BNP.

I *Västeuropa* väntas tillväxten sammantaget dämpas något 1990 och 1991 och uppgå till närmare 3% båda åren.

I *Norden* förutspås tillväxten fortsätta att släpa efter den i det kontinentala Europa, och uppgå till mindre än 2% de närmaste åren. I *Finland*, där tillväxten dock legat över OECD-genomsnittet de senaste åren, väntas den stramare penningpolitik som förts i syftet att minska överhettningen leda till att ökningstakten mattas framöver.

Danmark och Norge avviker från det gängse konjunkturmönstret i Västeuropa. Efter flera år av åtstramning med bl. a. återhållen konsumtion tillåts nu den inhemska efterfrågan öka något. Danmark får dock sannolikt även de närmaste åren uppleva en blygsam tillväxt. I Norge väntas den goda konjunkturen för norsk export bidra till högre tillväxt och tillsammans med det högre oljepriset leda till en kraftig förbättring av externbalansen. Den inhemska efterfrågan lär dock fortsätta att utvecklas svagt.

Inflationen ökade i flertalet OECD-länder under första halvåret 1989. Det berodde dels på en snabbare efterfrågetillväxt, dels på tillfälliga faktorer som höjda indirekta skatter i flera länder. Dessutom steg olje- och råvarupriserna relativt kraftigt. I genomsnitt för OECD-länderna väntas inflationen uppgå till närmare 5% i år och till 4 1/2% de kommande två åren.

Prisstegringarna utgör fortsatt ett hot mot en god expansion i industriländerna. Det finns risk för att det tar längre tid att få bukt med inflationen än man tidigare trott. I länder där finanspolitiken är för expansiv, kan det därför bli nödvändigt att strama åt penningpolitiken ytterligare, med risk för att framför allt näringslivets investeringar hämmas.

De kvarvarande *externa obalanserna* mellan de stora industriländerna utgör en annan fara för utvecklingen av världsekonomin. Om obalanserna inte reduceras kan detta leda till ytterligare protektionistiska åtgärder samt till oro på de finansiella marknaderna med risk för negativa konsekvenser för produktion och sysselsättning. Det "begränsade" fallet på världens aktiebörser i oktober i år är, förutom en indikator på en svagare konjunktur, framför allt en påminnelse om instabiliteten på de finansiella marknaderna.

Tabell 2 Internationella förutsättningar
Årlig procentuell förändring

	1988	1989	1990	1991
<i>BNP</i>				
Förenta staterna	4,4	3	2 1/4	2 1/4
Japan	5,7	4 1/2	4 1/4	4
Förbundsrepubliken Tyskland	3,6	4 1/4	3 1/2	3
Norden	2,2	2 1/4	1 3/4	1 3/4
OECD Europa	3,6	3 1/2	3	2 3/4
OECD totalt	4,3	3 1/2	2 3/4	2 3/4
<i>Nyckeltal</i>				
Konsumentpriser	3,7	4 3/4	4 1/2	4 1/2
Arbetslöshet, nivå i %	7,3	6 3/4	6 3/4	6 3/4
Dollarkurs i kr.	6,14	6,45	6,45	6,45
Råoljepris, dollar per fat	14,80	17,50	18,00	18,50

3 Utrikeshandel

Marknaden för svensk export av bearbetade varor beräknas öka med 7% 1989, vilket är ca 2% lägre än tillväxten i världshandeln. Den lägre marknadstillväxten förklaras i huvudsak av den fortsatt låga inhemska efterfrågan i Danmark och Norge som är viktiga avsättningsmarknader för svensk exportindustri.

Den svenska exporten av bearbetade varor beräknas stiga med 4% 1989 vilket innebär marknadsandelstförluster på 3%. Brist på arbetskraft i kombination med det höga kapacitetsutnyttjandet inom stora delar av industrin har medfört att exporten inte ökat i takt med marknadstillväxten. Den starka investeringskonjunkturen utomlands har medfört att den svenska exportindustrin – som tillverkar en stor andel investeringsvaror – kunnat höja sina priser betydligt mer än genomsnittet bland konkurrentländerna utan att det ännu påverkat marknadsandelarna i någon större omfattning. Råvaruexporten beräknas endast växa med 3%, trots en kraftig ökning av petroleumexporten. Det extremt höga kapacitetsutnyttjandet inom skogsindustrin har medfört att exporten av pappersmassa endast stiger med någon procent medan trävaruexporten viker något trots att efterfrågan är hög. Totalt beräknas varuexporten öka med knappt 4% 1989.

Tabell 3 Export och import av varor

	Miljarder kr. 1988	Procentuell volymutveckling			Procentuell prisutveckling		
		1989	1990	1991	1989	1990	1991
<i>Varuexport</i>							
Bearbetade varor	255,8	3,9	3,0		6,6	4,0	
Fartyg	3,2	5,0	5,0		4,0	4,0	
Petroleumprodukter	6,0	12,0	2,0		12,0	2,0	
Övriga råvaror	39,9	0,0	1,5		11,6	4,0	
Summa varuexport	304,8	3,8	2,7	3,5	7,0	4,0	3,2
<i>Varuimport</i>							
Varuimport	223,9	6,6	4,0		3,9	3,2	
Fartyg	2,4	10,0	0,0		4,0	4,0	
Petroleumprodukter	9,5	10,0	0,0		25,0	3,0	
Råolja	8,5	-4,3	15,0		17,0	3,0	
Övriga råvaror	35,9	2,5	0,0		5,7	2,0	
Summa varuimport	280,2	5,7	3,8	4,3	5,4	2,9	3,2

Källa: Konjunkturinstitutet och finansdepartementet

Under 1990 väntas en viss avmattning i den internationella konjunkturen vilket medför att marknadstillväxten för svensk industri blir något lägre än föregående år. Det kraftigt stigande relativpriset för svensk export under de senaste åren kommer troligen att bidra till andelsförluster samtidigt som kapacitetsbrist kommer vara det främsta hindret för ökad produktion inom delar av industrin även 1990. Förlusten av marknadsandelar har uppskattats till 3% vilket medför att exporten av bearbetade varor skulle öka med 3%. Eftersom exporten av råvaror förväntas utvecklas svagt även 1990 medför det att den totala varuexporten endast ökar med knappt 3% 1990. Under 1991 bedöms marknadstillväxten bli något högre än föregående år. Kalkylerna tyder på en exportuppgång på 3,5% i alternativ 1 och knappt 1/2 procentenhet lägre i alternativ 2.

Den inhemska efterfrågan på bearbetade varor beräknas öka med drygt 4% 1989. Efterfrågan dras främst upp av stigande investeringar vilket resulterat i kraftigt höjd import av investeringsvaror och byggvaror. Därmed ökar importen av konsumtionsvaror och personbilar i betydligt lägre

takt. Importen av bearbetade varor beräknas växa med 6,5% 1989 vilket betyder fortsatta andelsförluster för den svenska hemmamarknadsindustrin. Importen av råolja stiger kraftigt medan övriga råvaror ökar med ett par procent. Totalt beräknas varuimporten gå upp med knappt 6% 1989.

Under 1990 dämpas den inhemska efterfrågetillväxten avsevärt eftersom investeringarna väntas expandera i betydligt lägre takt än under 1989. Detta leder till att importökningen blir betydligt lägre än under föregående år. Under 1991 förväntas den privata konsumtionen stiga i klart snabbare takt än under de närmast föregående åren vilket bidrar till att den inhemska efterfrågan växer betydligt mer än 1990. Importökningen blir således högre än 1990 i bägge alternativen.

Under 1989 beräknas underskottet i bytesbalansen öka från 15 till 25 miljarder kr., trots att överskottet i handelsbalansen blir något större p. g. a. att de svenska exportpriserna stiger mer än importpriserna. Kraftiga exportprishöjningar har noterats på skogsprodukter samt järn- och stål. Det tilltagande underskottet förklaras i huvudsak av att avkastningsnettot försämras med ca 7 miljarder kr. Försämringen beror på att direktinvesteringarna utomlands samt aktiehandeln med utlandet lett fram till en större nettouplåning utomlands vilket genererat ökade räntebetalningar. De växande direktinvesteringarna genererar avkastning, som inte i någon större omfattning leder till ett återflöde till Sverige under prognosperioden. Istället återinvesteras vinstmedlen utomlands, vilket medför en ytterligare uppbyggnad av företagens utlandstillgångar. Detta bör på sikt leda till ett växande inflöde till Sverige, vilket i så fall kommer att registreras som en pluspost på bytesbalansen. Uppskattningen av storleken av de återinvesterade vinstmedlen är behäftade med betydande osäkerhet. Ökade transfereringar samt växande underskott i resevalutaposten försämrar bytesbalansen ytterligare.

För 1990 och 1991 beräknas underskottet i bytesbalansen fortsätta stiga kraftigt. Även dessa år väntas försämringen bero på ökade räntebetalningar och allt större underskott i transferering- och tjänstebalansen. Underskottet i bytesbalansen beräknas till 33 miljarder kr. 1990 och 43 miljarder kr. 1991.

Tabell 4 Bytesbalans
Miljarder kr. löpande priser

	1988	1989	1990	1991
Export	305,0	338,5	361,4	386,0
Import	279,8	312,3	333,6	359,1
Korrigeringspost	-0,9	-1,0	-1,0	-1,0
Handelsbalans	24,3	25,2	26,8	25,9
Tjänstenetto	-10,3	-12,2	-14,5	-17,2
Avkastning på kapital	-18,8	-25,4	-32,0	-38,0
Transfereringsnetto	-9,9	-12,1	-13,0	-14,0
Bytesbalans	-14,8	-24,5	-32,7	-43,3

Källa: Riksbanken och finansdepartementet

Utvecklingen på arbetsmarknaden har varit mycket stark. Sedan något år tillbaka kan arbetsmarknadsläget karaktäriseras som överhettat. Sysselsättningen steg med 62 000 personer helåret 1988. En kraftig uppgång i medelarbetstiden gjorde att ökningen i antalet arbetade timmar var ungefär lika stor som BNP-tillväxten. Innebörden av detta är att någon produktivitetöknning i ekonomin inte skedde under 1988. För prognosperioden förväntas en något lägre sysselsättningsexpansion i kombination med en svagt positiv produktivitet utveckling ge en låg tillväxt i BNP.

Hittills i år (t. o. m. oktober) har bristen på arbetskraft accentuerats trots en betydande uppgång i arbetskraftsutbud och sysselsättning, både räknat i antal personer och i timmar. Under perioden januari–oktober var ca 65 000 fler personer sysselsatta än under motsvarande period 1988 enligt siffror från arbetskraftsundersökningarna (AKU). Sysselsättningstillväxten faller framför allt på näringslivets tjänstesektorer. Även inom byggnadssektorn samt den kommunala sektorn noteras en stigande sysselsättning. För industrin har däremot uppgången varit måttlig. Inom jord- och skogsbruk samt statliga myndigheter består den negativa trenden.

Arbetslösheten har fortsatt att sjunka ner till mycket låga nivåer. Under tredje kvartalet 1989 uppgick arbetslösheten till 1,3 % (säsongrensad, AKU) att jämföra med 1,6 % vid samma tid förra året och 1,9 % vid samma tid 1987. Inte sedan i mitten av 1970-talet har arbetslösheten varit så låg som nu. Antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har fortsatt att minska.

Statistiken över utvecklingen av antalet lediga platser hittills under året avviker från den i övrigt entydiga bilden av arbetsmarknadsläget. Parallellt med en positiv utveckling av sysselsättningen och arbetslösheten registre-

rades i AMS statistik en kraftig minskning av antalet nyanmälda och kvarstående lediga platser under våren (säsongrensat). I juli och augusti vände utvecklingen dock något uppåt. En dataomläggning hos AMS kan emellertid göra denna statistik svårtolkad. Enligt den senaste konjunkturbarometern råder fortsatt brits på arbetskraft i flera branscher. En marginell sänkning av bristtalen 1990 förväntas dock.

Det finns för närvarande således inga tecken på en mer markant försvagning av läget på arbetsmarknaden. Länsarbetsnämndernas prognoser över utvecklingen av arbetsmarknaden i respektive län visar på en fortsatt hög efterfrågan under resten av 1989 och första halvåret 1990. För andra halvåret 1990 är bedömningarna mindre entydiga. Någon kraftig avmattning förutses emellertid inte. Ökningen av det genomsnittliga antalet sysselsatta helåret 1989 beräknas uppgå till ca 66 000 personer, se tabell 5. Antalet arbetslösa helåret 1989 bedöms sjunka med ca 10 000 personer vilket ger ett relativt arbetslöshetstal på 1,4% 1989 räknat som årsgenomsnitt.

Tabell 5 Arbetsmarknad
Tusental personer (i åldrarna 16–64 år)

	Förändring från föregående år					
	Antal 1988	1986	1987	1988	1989	1990
Sysselsättning:						
Jord- och skogsbruk	168	- 9	- 1	- 3	- 8	- 3
Industri	1018	11	5	4	6	0
Byggnadsverksamhet	279	0	15	1	9	0
Privata tjänster	1566	32	5	47	50	27
Kommunal verksamhet	1174	- 1	8	20	11	16
Statlig verksamhet	194	- 4	4	- 7	- 2	- 2
Totalt	4399	29	36	62	66	38
Arbetskraft, totalt	4471	22	22	50	56	43
Arbetslösa	72	- 7	- 14	- 12	- 10	5
Arbetslöshet, andel i %	1.6	2.2	1.9	1.6	1.4	1.5

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och finansdepartementet.

Den svagare produktionstillväxten 1990 och 1991 väntas ge utslag i en viss avmattning av sysselsättningstillväxten under senare delen av 1990 och under 1991. Mellan helåren 1989 och 1990 förutses sysselsättningen öka med ca 38 000 personer. Antalet arbetslösa förväntas stiga med ca 5 000 personer helåret 1990, vilket ger ett relativt arbetslöshetstal på 1,5% räknat som årsgenomsnitt. 1991 beräknas den relativa arbetslösheten stiga till 1,6% (årsgenomsnitt) både i alternativ 1 och alternativ 2.

5 Löner och priser

En preliminär bedömning av avtalsutfallet för 1989 ger vid handen en avtalsmässig genomsnittlig löneökning om drygt 5 1/2% mellan helåren 1988 och 1989. Förhandlingarna för 1989 inom den statliga sektorn är dock ännu inte avslutade. Inom de allra flesta avtalsområden finns över-

häng från 1988, dvs. kostnadseffekter 1989 som uppkommit till följd av att avtalade löneökningar 1988 trädde i kraft senare under året. Det starka efterfrågetrycket i ekonomin, kombinerat med brist på arbetskraft i vissa sektorer har bidragit till att löneglidningen hållits uppe. Indikationer föreligger att den genomsnittliga löneglidningen 1989 uppgår till ca 3–3 1/2 %. Detta är historiskt sett en mycket hög siffra. Med undantag för år 1985 får man gå tillbaka till senare delen av 1970-talet för att hitta tal av samma storleksordning.

Den totala genomsnittliga löneökningen, dvs. avtalsmässig höjning och löneglidning, mellan helåren 1988 och 1989 bedöms på dessa grunder uppgå till ca 9%. Även detta är historiskt sett en relativt hög siffra, se tabell 6. Till följd av en höjd ATP-avgift fr. o. m. 1 januari 1989, en ny arbetsmiljöavgift fr. o. m. 1 september 1989 samt vissa förändringar i de avtalade arbetsgivaravgifterna beräknas den totala timkostnaden 1989 stiga med ytterligare 0,5 procentenheter.

Tabell 6 Timlön för samtliga löntagare
Årlig procentuell förändring

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Avtal	5,7	4,2	6,1	3,6	4,2	5,5	
Löneglidning	2,2	3,3	2,5	2,8	2,9	3,5	
Timförtjänst	7,9	7,5	8,6	6,4	7,1	9,0	7

Ann. Uppgifterna baserar sig på lönesummestatistik.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet samt finansdepartementet.

Efterfrågan på arbetskraft väntas vara fortsatt stark under prognosperioden. Under senare delen av 1990 och under 1991 beräknas dock arbetsmarknadsläget försvagas något. För den offentliga sektorn finns inga löneavtal för 1990. Stora delar av den privata arbetsmarknaden slöt emellertid i våras tvåårsavtal för 1989 och 1990. Med dessa som grund samt en prognos om en fortsatt relativt kraftig löneglidning, till följd av det starka arbetsmarknadsläget, beräknas den totala genomsnittliga timlöneökningen mellan helåren 1989 och 1990 uppgå till ca 7%. Den nya arbetsmiljöavgiften drar upp timkostnaden med ytterligare 0,7 procentenheter 1990. ATP-avgiften höjs med 2% under det att folkpensionsavgiften sänks med lika mycket 1990. En marginell sänkning av de avtalade arbetsgivaravgifterna för arbetare sker också 1990. När det gäller den svenska ekonomins utveckling 1991 görs prognoser enligt två alternativ. I alternativ 1 antas timlönerna stiga med 4% och i alternativ 2 med 7%. Uttaget av lagstadgade och avtalade arbetsgivaravgifter antas vara oförändrat 1991. Hittills i år (t.o.m. oktober) har konsumentprisindex (KPI) stigit med 6,2%. Inflationen beräknad som förändringen i KPI under de senaste 12 månaderna uppgår till 6,6%. Prisutvecklingen på privata tjänster har hittills i år med betydande marginal överstigit prisutvecklingen på varor. Marginalförsvagningar i detaljhandelsledet i vissa branscher, t. ex. i tekobranschen, har bidragit till att dämpa prisökningarna i år. De bedömningar som nu kan göras tyder på att KPI stiger med 6,7% under loppet av 1989, se tabell 7. Detta ger en ökning av KPI med 6,5% mellan helåren 1988 och 1989.

För 1990 har prisutvecklingen beräknats utifrån prognoser och antaganden om arbetskraftskostnader, produktivitet utveckling, importpriser m. m. Timkostnadsökningen antas som tidigare nämnts vara 7,7% 1990. Produktivitet utvecklingen bedöms vara fortsatt låg. Utvecklingen av importpriserna förväntas vara måttlig. Den genomsnittliga ökningen av importpriserna bedöms uppgå till ca 3% 1990. I posten bostäder ingår en antagen hyreshöjning om c:a 10% (inklusive höjda skatter). Kostnadsutvecklingen för egna hem förväntas bli lägre. Höjningar av indirekta skatter beräknas dra upp prisnivån under 1990 med drygt 2%. Under loppet av 1990 bedöms inflationen uppgå till drygt 7,5%. Prisutvecklingen under senare delen av 1989 bidrar till att prisökningen mellan årsgenomsnitten 1989 och 1990 blir högre än under loppet av 1990. Förändringen mellan helåren 1989 och 1990 förväntas uppgå till 8%.

Tabell 7 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring och bidrag därtill

	1986	1987	1988	1989	1990	1991
KPI dec.-dec.	3,2	4,9	6,1	6,7	7,5	6,6
Därav hänförs till:						
Importpriser	-1,3	0,7	0,6	1,0	0,6	
Jordbrukspriser	0,3	0,5	0,5	0,3	0,1	
Bostäder	0,7	1,2	1,7	1,5	1,9	
Indirekta skatter	0,2	0,6	0,9	0,7	2,1	
Övriga inhemska kostnader	3,3	1,9	2,4	3,2	2,8	
KPI årsgenomsnitt	4,2	4,2	5,8	6,5	8,0	7,1

Anm. De indirekta skatteändringar som påverkar bostadsposten har förts till posten bostäder. Totalt sett beräknas finansieringen av skattereformen dra upp priserna med ca 2 1/2% såväl 1990 som 1991.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

För 1991 har prisutvecklingen bedömts med hjälp av mer schablonmässiga framskrivningar vilka gjorts med utgångspunkt från de löneantaganden som ligger till grund för alternativ 1 och 2. Såsom tidigare nämnts antas timlöneökningarna vara 4% i alternativ 1 och 7% i alternativ 2. Vidare har pris effekter av skattereformen såsom den är föreslagen av utredningarna. Reformerad inkomstbeskattning (RINK) och Kommittén för indirekta skatter (KIS) beaktats. Mot denna bakgrund väntas prisutvecklingen under loppet av 1991 i alternativ 1 uppgå till ca 6 1/2% och i alternativ 2 till knappt 8%.

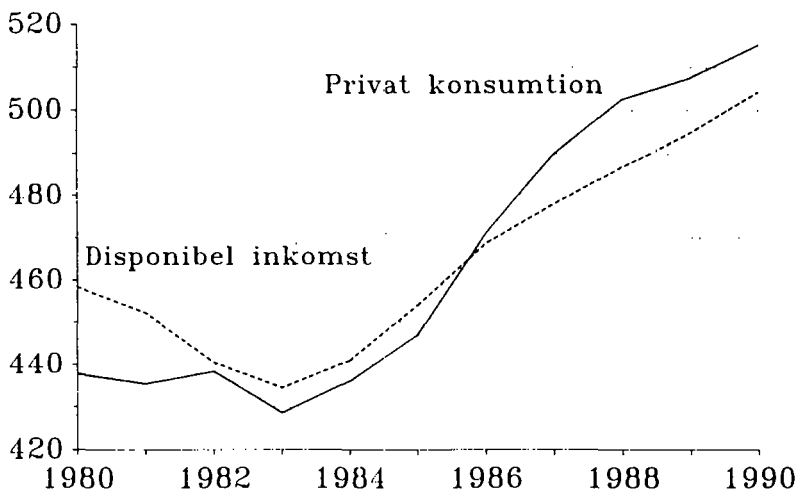
6 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

Den privata konsumtionen har ökat kraftigt sedan 1985, det senaste året då hushållssparandet var positivt, se diagram 1. Medan den reala disponibla inkomsten steg med i genomsnitt 2,3% per år 1986–1988, var motsvarande ökning i konsumtionen ca 4%. Att konsumtionen växte snabbare än inkomsterna, och därmed sparandeunderskottet uppkom, beror helt på den grupp av utgiftsposter som är av investeringskaraktär för hushållen samt på

utlandsresandet. Sammantaget ökade dessa utgifter med i genomsnitt 10,2 % per år och i förhållande till den disponibla inkomsten steg de från 24 1/2 % 1985 till 30 1/2 % 1988. Motsvarande ökningstakt i den resterande delen av den privata konsumtionen, icke-varaktiga varor samt tjänster, var endast 1,8 % per år och i förhållande till den disponibla inkomsten förblev den stabil kring 73 %. Alltså motsvarades så gott som hela hushållens finansiella sparandeunderskott, från den initialt låga sparnivån 1985, av investeringar i hushållskapital med olika varaktighet. Bidragande till konsumtionsboomen har varit växande optimism om den framtida ekonomin, förmögenhetsutvecklingen, ökade lånemöjligheter i samband med avregleringen av kreditmarknaden samt behovet av att ersätta äldre delar av kapitalutrustningen i hemmen.

Hushållens reallt disponibla inkomster beräknas öka med drygt 3 % 1989. Bakom den relativt kraftiga uppgången ligger förutom ökad sysselsättning och reallön även förbättringar av de sociala förmånerna. Den extra höjningen av basbeloppet med 600 kr. bidrar till att pensionsinkomsterna stiger 2 % utöver den normala indexregleringen. Studiebidraget höjdes kraftigt den 1 januari och det första steget i utbyggnaden av föräldraförsäkringen skedde den 1 juli i år. Den statliga inkomstskatten har sänkts med 3 procentenheter.

Diagram 1 Disponibel inkomst och privat konsumtion
Miljarder kr., 1985 års priser

Ökningen i den privata konsumtionen väntas avta från ca 2 1/2 % 1988 till drygt 1 % 1989, se tabell 8. Liksom i fjol beror dock uppbromsningen delvis på tillfälliga faktorer. Konsumtionsökningen skulle ha blivit ca en halv procentenhet högre om inte det varmare vädret 1989 hade minskat kostnaderna för hushållsuppvärmning. I övrigt är det främst bilinköpsens absoluta minskning i år som dämpar konsumtionen. Detta är sannolikt ett tecken på en begynnande försvagning i investeringsboomen, även om nedgången förstärkts av den slopade rabatten på bilaccisen för 1989 års bilmodeller. Å andra sidan tog detaljhandels (sällansköphandels) omsättning ny fart ef-

ter en stagnation i början av året. En fortsatt stark tillväxt i anskaffningen av övriga varaktiga varor är sannolik, medan utgiftsökningen för delvis varaktiga varor och vissa tjänster väntas fortsätta att dämpas något. Sparkvoten förutses därmed höjas med drygt två procentenheter från miniminivån - 3,1 % 1988, men förblir negativ, - 1 %.

År 1990 beräknas de reallt disponibla inkomsterna stiga med ca 2%. Barnbidraget höjs med 900 kr. per barn och år från den 1 januari 1990. Den andra etappen i utbyggnaden av föräldraförsäkringen har aviserats till den 1 juli nästa år. Den statliga inkomstskatten sänks nästa år med 7 procentenheter.

Den prognosticerade stegringen i den privata konsumtionens ökningstakt mellan 1989 och 1990 är delvis en följd av en förutsatt återgång till normalt väder, vilket bedöms svara för ca en halv procentenhet av uppgången helåret 1990. För nästa år förväntas också en fortsatt minskning i bilinköpen samt en något lägre ökning i utgifterna för övriga varaktiga och delvis varaktiga varor samt utlandsresandet. Bakom prognosen ligger bedömningen om att hushållens investeringsprogram nått sin kulmen, en avtagande benägenhet till skuldsättning samt en anpassning av sparbenägenheten till incitamenten i det framtida skattesystemet. Mot bakgrund av den disponibla inkomstens prognosticerade utveckling beräknas sparkvoten förbättras ytterligare med en dryg halv procentenhet till minus 0,3%. Svårigheten att förutse vändpunkten i hushållens investeringsbeteende gör dock att bedömningen är mycket osäker.

För 1991 väntas skattereformen bidra till en kraftig ökning av hushållens reallt disponibla inkomster. Samtidigt bedöms det nya skattesystemet leda till en ökad sparbenägenhet. I det första alternativet beräknas inkomsterna stiga med drygt 3% och det andra alternativet med ca 4%. Genom att det tillfälliga sparandet upphör 1991 ökar hushållens köpkraft något starkare än de disponibla inkomsterna. Mot denna bakgrund väntas den privata konsumtionen stiga med 2,5% i alternativ 1 och med 3% i alternativ 2. Inkomstökningen ger utrymme för en ytterligare höjning av sparkvoten trots den relativt starka konsumtionsuppgången.

Tabell 8 Hushållssektorns disponibla inkomster, konsumtion och sparande

	Miljarder kr.					Förändring, %			
	1988	1989	1990	1991		1989	1990	1991	
				Alt. 1	Alt. 2			Alt. 1	Alt. 2
<i>Löpande priser</i>									
Löner	478,2	530,3	573,2	601,9	619,1	10,9	8,1	5,0	8,0
Inkomstöverföringar	226,3	251,7	277,6	303,2	305,6	11,3	10,3	9,2	10,1
Övriga inkomster, netto	120,9	131,5	137,7	145,4	147,8	8,8	4,7	5,6	7,3
Direkta skatter, avgifter m. m.	255,1	287,8	300,6	290,2	299,6	12,8	4,4	-3,4	0,3
Disponibel inkomst	570,2	625,7	687,9	760,2	772,9	9,7	9,9	10,5	12,3
Privat konsumtion	587,9	632,1	690,2	757,0	767,1	7,5	9,2	9,7	11,1
<i>1985 års priser</i>									
Disponibel inkomst	487,3	503,4	513,4	530,4	534,6	3,3	2,0	3,3	4,1
Privat konsumtion	502,5	508,5	515,2	528,0	530,6	1,2	1,3	2,5	3,0
Sparkvot, nivå i %	-3,1	-1,0	-0,3	0,4	0,7				

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Bruttoinvesteringarna beräknas ha ökat med 5,4% i volym under 1988. Detta innebär att uppgången endast var något lägre än under det starka investeringsåret 1987, då ökningen var 6,8%.

Under 1989 väntas en betydligt kraftigare expansion av bruttoinvesteringarna än vad som prognosticerades i den reviderade nationalbudgeten i april. Tillväxten förutses bli ca 7%. Maskininvesteringarna förväntas öka med nästan 10% och byggnadsinvesteringarna med drygt 4%. Detta är historiskt sett mycket höga tal. Prognosen för byggnadsinvesteringarna innebär en betydande ökning av efterfrågan på en redan överhettad marknad. Utfallet av investeringsenkäten för industrin i maj samt ny statistik för bostadsbyggandet indikerade behov av upprevidering inom dessa områden.

Tabell 9 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder		Årlig procentuell volymförändring		
	1988	1988	1989	1990	1991
Näringslivet	139,0	5,0	8,0	2,9	
Industri	43,8	6,0	15,0	2,0	
Övrigt näringsliv	94,2	4,5	4,7	3,3	
Bostäder	49,8	7,1	5,6	-1,6	
Nybyggnad	29,8	30,7	16,3	1,8	
Ombyggnad	20,7	-13,7	-8,7	-7,5	
Offentliga myndigheter	26,1	4,3	3,2	6,8	
Totalt	214,9	5,4	6,9	2,4	1,0
Maskiner	98,6	7,6	9,7	3,6	1,0
Bygg och anläggningar	115,7	3,5	4,3	1,2	1,0

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet, Finansdepartementet

Under 1989 väntas industrins investeringar totalt sett öka med ca 15%. Den kraftiga expansionen kan ses som en följd av det mycket höga kapacitetsutnyttjandet. Bristen på arbetskraft innebär dock att investeringarna i hög grad syftar till rationaliseringar i stället för till kapacitetsutbyggnad. Kännetecknande för utvecklingen 1989 är att investeringarna ökar kraftigt i industrins samtliga huvudsektorer. Basindustri, verkstadsindustri samt s. k. övrig industri uppvisar alla mycket omfattande investeringsplaner. För verkstadsindustrins del förklaras den höga siffran delvis med att flera tunga projekt framflyttades från 1988. Detta gäller främst transportmedelindustrin.

För det övriga näringslivet bedöms investeringarna 1989 totalt sett växa i ungefär samma takt som 1988. Den största uppgången sker inom området samfärdslinor där investeringarna stiger med 14%, till stor del beroende på utvecklingen inom SJ och luftfartsverket. Vidare uppvisar bank- och försäkringsinstituten en stor ökning av sina maskininvesteringar (datorer).

Under 1990 förutses investeringarna i näringslivet öka i betydligt långsammare takt än under 1989. Bakom denna prognos ligger dels förväntningar om en allmän avmattning av investeringskonjunkturen, dels de svar

som företagen gav vid statistiska centralbyråns investeringsenkät i maj. Totalt sett väntas investeringsvolymen öka med ca 2 1/2 % 1990, fördelat på knappt 4 % för maskiner och drygt 1 % för byggnader.

Industrin beräknas öka sin investeringsvolym med 2 %. Även om detta endast innebär en marginell uppgång bör det poängteras att det trots allt är fråga om en ökning från en redan hög nivå. Mest uppscendeväckande är nedgången inom livsmedelsindustrin där investeringarna väntas minska med drygt 5 %.

Det övriga näringslivet väntas 1990 öka sina investeringar med 3 till 3 1/2 %. Den största expansionen sker inom gruppen varuhandel, restaurang och hotell.

Bostadsbyggandet blir betydligt högre 1989 än vad som angavs i RNB-prognosen. Detta beror främst på att ombyggnadsverksamheten inte minskar lika kraftigt som väntat. De ramar för statliga lån som infördes i oktober 1988 har visserligen medfört en nedgång i ombyggnadsverksamheten. Fallet ser dock ut att stanna vid knappt 10 % jämfört med drygt 20 % som prognosticerades i RNB. Nybyggandet av bostäder ökar kraftigt 1989. Ökningen i investeringsvolym väntas bli ca 16 %. Första halvåret 1989 påbörjades knappt 28 000 lägenheter vilket är 19 % fler än motsvarande period 1988. Totalt beräknas ca 56 000 lägenheter påbörjas under helåret 1989. Det överhettade läget på byggmarknaden med åtföljande kostnadsstegringar skapar dock problem för bostadsbyggandet.

Prognosen för 1990 är att antalet påbörjade lägenheter kommer att vara i nivå med 1989 års siffra. En mindre volymökning i nybyggandet sker ändå 1990 medan nedgången på ombyggnadssidan fortsätter. Totalt sett innebär detta en marginell minskning i bostadsbyggandet för 1990.

De offentliga myndigheterna väntas öka sina investeringar såväl 1989 som 1990. De offentliga investeringarna har nu stigit sedan 1987 då en lång trend av minskande investeringar bröts. Ökande investeringar i vägar samt följdinvesteringar till det stora bostadsbyggandet förklarar uppgången. Det föreligger ett allmänt uppdämt behov av investeringar hos de offentliga myndigheterna varför den nuvarande trenden väntas fortsätta.

Under 1991 förutses en ytterligare nedgång av den totala investeringstillväxten. Detta beror delvis på att effekterna av den något dämpade internationella konjunkturen förväntas slå igenom. Risk för försämrad konkurrenskraft och sämre lönsamhet för det svenska näringslivet påverkar också prognosbilden.

8 Offentlig sektor

Sedan 1987 har den offentliga sektorn haft ett finansiellt sparandeöverskott efter nio år i följd av underskott. I år beräknas det finansiella sparandet uppgå till drygt 44 miljarder kr., vilket är en ökning med ca 11 miljarder kr. jämfört med 1988. För 1990 väntas överskottet i den offentliga sektorns finanser stiga med ytterligare ca 5 miljarder kr. till ca 50 miljarder kr. motsvarande nära 4 % av BNP.

Tabell 10 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter

	Löpande priser					Förändring, %			
	1988	1989	1990	1991		1989	1990	1991	
				Alt.1	Alt.2			Alt.1	Alt.2
Miljarder kr.									
Inkomster	703,4	782,6	855,4	877,2	894,6	11,3	9,3	2,6	4,6
Skatter	452,5	502,3	555,2	559,4	571,1	11,0	10,6	0,7	2,9
Socialförsäkrings- avgifter	153,8	176,6	191,9	204,4	210,1	14,8	8,6	6,6	9,5
Övriga inkomster	97,1	103,7	108,3	113,4	113,4	6,8	4,5	4,7	4,7
Utgifter	670,4	738,3	806,0	838,8	851,6	10,1	9,2	4,1	5,7
Transfereringar till hushåll	226,2	251,7	277,2	303,2	305,6	11,3	10,3	9,2	10,1
Övriga transfe- rereringar	123,7	131,5	136,9	141,0	142,4	6,3	4,1	3,0	4,0
Konsumtion	292,4	321,1	352,4	357,9	366,3	9,8	9,7	1,6	4,0
Investeringar ¹	28,1	34,0	39,1	36,7	37,2	21,1	14,9	-6,0	-4,8
Finansiellt sparande	33,0	44,3	49,4	38,4	43,0				
därav stat	15,4	23,2	21,0						
socialförsäkring	27,9	31,3	40,8						
kommuner	-10,3	-10,3	-12,4						
<i>Procent av BNP</i>									
Skatter och avgifter	54,5	55,9	56,3	54,1	54,6				
Utgifter	60,3	60,8	60,7	59,4	59,5				
Finansiellt sparande	3,0	3,6	3,7	2,7	3,0				

¹ I investeringar ingår investeringar i personalbostäder, lagerinvesteringar samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och finansdepartementet.

Bakom den fortsatta förbättringen av den offentliga sektorns finanser 1990 ligger en stram finanspolitik. Det stabiliseringspolitiska åtgärds paket som vidtogs av riksdagen i juni i år beräknas bidra till den offentliga sektorns sparande med drygt 10 miljarder kr. för kalenderåret 1990. I åtstramningspaketet ingick även ett tillfälligt sparande under perioden 1 sep. 1989–31 dec. 1990. Detta sparande, som beräknas uppgå till ca 10 miljarder kr., inräknas inte i den offentliga sektorns inkomster.

Den strama finanspolitiken kommer också till uttryck i att skattekvoten (skatter och avgifter som andel av BNP) beräknas öka med ca 2 procentenheter mellan 1988 och 1990. Skatterna på tobak och alkohol höjdes i juni, energiskatterna i juli och en temporär arbetsmiljöavgift infördes den 1 september i år. Den särskilda vinstskatten på 1989 års vinster inbetalas 1990. Den statliga inkomstskatten sänks nästa år, motsvarande ett inkomstbortfall på drygt 23 miljarder kr. Skattesänkningen finansieras fullt ut. Den kommunala utdebiteringen väntas öka med i genomsnitt 29 öre.

Även den offentliga sektorns utgifter som andel av BNP beräknas stiga 1989 och 1990. Förbättringen av föräldraförsäkringen, som påbörjades i år, och höjning av barnbidragen nästa år, samt ökade utbetalningar inom sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna bidrar till en fortsatt relativt kraftig uppgång av transfereringarna till hushåll. Räntorna på statsskulden stiger åter nästa år efter en nedgång 1988 och 1989. Minskningen dessa år beror

huvudsakligen på en omläggning av redovisningen av räntor på stats-skuldväxlar.

Den kommunala konsumtionen beräknas öka med 1,5 % per år i volym 1989 och 1990. Därvid har hänsyn tagits till att svårigheter med att rekrytera arbetskraft begränsar expansionen. Inom de statliga myndigheterna, där antalet anställda har minskat under 1980-talet, väntas en fortsatt nedgång av sysselsättningen 1989 och 1990. Genom att andra delar av den statliga konsumtionen, framför allt försvarets inköp 1989, förutses öka relativt starkt i volym, beräknas den totala statliga konsumtionen växa med ca 2 % i år och ca 1 % nästa år.

Statens finansiella sparande väntas uppgå till ca 23 miljarder kr. i år och sjunka något nästa år. Socialförsäkringssektorns finansiella sparande beräknas öka med 10 miljarder kr. mellan 1989 och 1990, huvudsakligen till följd av att ATP-avgiften höjs med 2 procentenheter den 1 jan 1990. Samtidigt sänks folkpensionsavgiften med lika mycket så att det samlade avgiftsuttaget av socialförsäkringsavgifter blir oförändrat. Kommunernas finansiella sparande har varit negativt sedan 1985 och det finansiella underskottet beräknas kvarstå i år och nästa år.

År 1991 beräknas den offentliga sektorns finansiella sparande minska till motsvarande ca 3 % av BNP. I det andra alternativet blir det finansiella överskottet något större än i alternativ 1 till följd av att de högre löne- och prisökningarna drar upp skatteunderlagen. Inkomsterna av den temporära arbetsmiljöavgiften bortfaller 1991. Skattereformen väntas medföra att både skatte- och utgiftskvoten går ned. De offentliga myndigheternas inköp för konsumtion och investeringar sjunker i pris till följd av att mervärdesskatten på dessa inköp får lyftas av efter skattereformen. Detta bidrar till att minska både inkomster och utgifter för den konsoliderade offentliga sektorn. I volym förutses den offentliga konsumtionen öka med ca 1 % och investeringarna med 1 %. I förslaget till skattereformen ligger en ökning av barnbidragen och vissa andra transfereringar till hushåll.

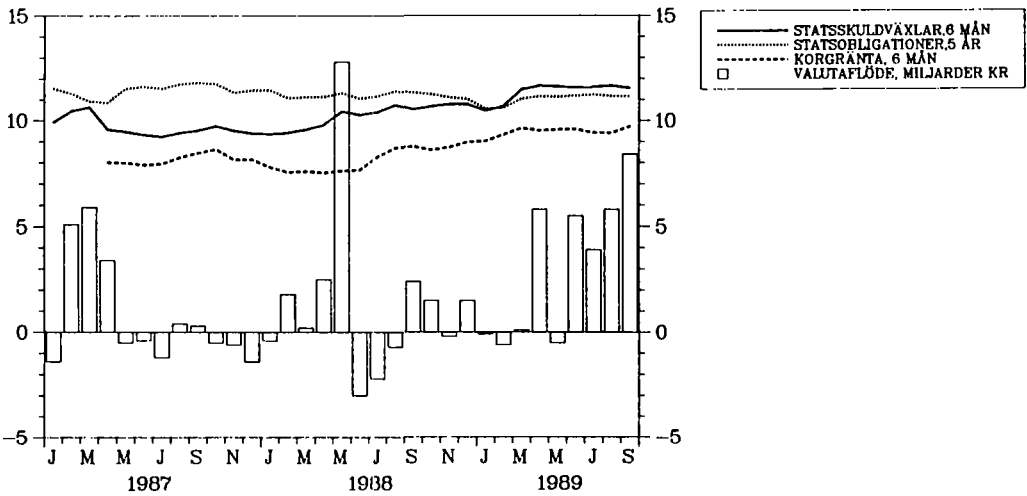
9 Kapitalmarknaden

Den internationella ränteutvecklingen under 1989 har kännetecknats av å ena sidan fallande räntor i USA och å andra sidan stigande räntor i Japan och Europa. I USA har räntorna fallit då de första tecknen på en konjunkturavmattning har börjat skönjas. I Europa och Japan har emellertid den ekonomiska aktiviteten fortsatt att vara hög, vilket har skapat oro för ökad inflation. Centralbankerna har därför valt att föra en stram penningpolitik med stigande räntor som följd. Utvecklingen har därmed medfört att den amerikanska räntemarginalen gentemot omvärlden har krympt. Intresset för amerikanska dollar har trots detta hållits uppe under större delen av året. I september och oktober försvagades emellertid dollarn. I kombination med den allt lägre räntedifferensen har centralbankerna intervenerat på valutamarknaderna samt uttryckt tvivel över att dollarns relativa styrka i år är realekonomiskt underbyggd.

Under slutet av 1988 och början på 1989 styrdes den svenska ränte-

marknaden av förväntningarna om valutaregleringens avskaffande. Räntorna föll då det antogs att den svenska räntenivån skulle sänkas i samband med avregleringen. I februari svängde stämningläget, främst som följd av den internationella ränteuppgången samt en åtstramning av penningpolitiken. Marknadsräntorna steg därmed. Höjningen av den allmänna räntenivån konfirmerades av riksbanken i samband med diskontohöjningen med en procentenhet till 9,5% i slutet av april. Stigande räntor i omvärlden samt en fortsatt återhållsam penningpolitik har bidragit till att i synnerhet de långa räntorna stigit ytterligare under hösten. Sammantaget har uppgången varit större på den korta än på den långa sidan varvid avkastningskurvan har fått en negativ lutning, dvs. de korta räntorna överstiger de långa obligationsräntorna. Detta är för övrigt ett internationellt fenomen.

Diagram 2. Ränteutveckling samt valutaflöde

Källa: Riksbanken

Den svenska räntedifferensen (mätt på placeringar med sex månaders löptid) gentemot utlandet har fortsatt att vara hög under större delen av 1989, mellan 1,5–2,0 procentenheter gentemot ett vägt genomsnitt av de i valutakorgen ingående räntorna. Räntemarginalen har stimulerat till ett fortsatt betydande valutainflöde. Under årets tio första månader har inflödet uppgått till 28 mdr kr., vilket skall jämföras med ett inflöde på 16,1 mdr kr. för helåret 1988. Den svenska valutareserven har därmed ökat till 72,1 mdr kr vid utgången av oktober.

De stora inflödet under sommaren och hösten förklaras åtminstone till en del av utlänningars köp av svenska kronobligationer vilket är tillåtet efter den 1 juli, när återstoden av valutaregleringen togs bort. Sammantaget, för de tre första månaderna efter avregleringen, har obligationer för ett värde av 23,1 mdr kr. köpts av utländska placerare. Av detta belopp svarade direktmissioner i utlandet, företrädesvis Köpenhamn, för drygt en fjärdedel. Det stora intresset för placeringar i svenska kronpapper kan också utläsas av kronans ställning. Kronan har fortsatt att vara stark och index har under större delen av året legat nära den övre gränsen.

Fram till och med augusti hade stockholmsbörsen en positiv utveckling. Goda företagsvinster för 1988 och höjda aktieutdelningar bidrog till uppgången. Under hösten har stämningen vänt och borsindex har fallit med 11 % under september och oktober. Bakom den senaste tidens negativa utveckling ligger en allmän nedgång på de internationella börserna samt höstens delårsrapporter som har varit svagare än väntat. Det totala börsvärdet uppgick vid utgången av oktober till 718 mdr kr, jämfört med 615 mdr kr. vid årsskiftet. Den svenska börsutvecklingen följer därmed väl kursutvecklingen på de viktigaste internationella börserna.

De senaste årens successiva lättnader i valutaregleringen har skapat en ny situation på den svenska kapitalmarknaden. Svenska investerare, som tidigare i princip enbart placerat i svenska tillgångar, har numera möjlighet att infoga utländska tillgångar i sina förmögenhetsportföljer. Portfölj Anpassningarna har redan gett utslag i form av betydande köp av aktier och fastigheter hittills i år. Sammantaget har svenskar nettoköpt utländska aktier, vilket blev helt fritt i januari i år, till ett värde av 19,2 mdr kronor under perioden januari – september.

Avregleringen och den svenska kapitalmarknadens ökade internationella beroende kommer sannolikt att medföra fortsatta betydande portfölj Anpassningar hos både svenska och utländska placerare med resultatet att bruttoflödena in och ut ur landet kommer att vara fortsatt stora. Därvidlag är det viktigt att ha i åtanke att detta initialt kommer att ha en negativ effekt på bytesbalansen. Ränteutbetalningar på kronobligationer samt räntor på utlandslån t. ex. för finansiering av fastighets- och aktieköp, belastar bytesbalansen samtidigt som det positiva tillskottet i form av direktavkastningen på aktier och fastigheter är blygsamt.

Avkastningen på direkta investeringar i utlandet redovisas i statistiken endast i den utsträckning de tas hem till Sverige. Vinstmedel som behålls i utlandet s. k. återinvesterade vinstmedel, som torde uppgå till avsevärda belopp, omfattas inte av statistiken.

